

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Žiūrėti tiesai į akis

Melo imperija (visi suprantame, kokia šalis turima galvoje) apibrėžiama ne tik geografiškai. Melo tarp sienų neuždarysi – jis sklinda po visą pasaulį ir auga kaip metastazės. Ir neretai mes linkę nematyti tų metastazių. Arba išivaizduojame, kad jos nesunkiai pagydomos. Nes taip ir patogiau, ir ramiau. Susidūrus su nepagražintais faktais, reikia didelės dvasios stiprybės juos išverti. Todėl ir smerkti žmones už neva jų nenorėjimą žiūrėti tiesai į akis itin nevertėtų. Nes žiūrėjimas tiesai į akis yra kaip susideginimas. Niekas, pažvelgęs į tas akis, nelieka toks, koks buvo.

Bet kartais tai vienintelis kelias išlikti žmogumi. Sužeistu, pasibaisėjusiu, išsigandusiu, bet – žmogumi. Laisvu žmogumi. Nes melui svarbiausia – vergystės dvasia. Baudžiauninko paklusnumas. Bandos vienmintystė. Laisvam žmogui nepakeliui su išsigimusia melo ideologija, kurią anksčiau ar vėliau užsmaugs jos pačios melo kilpos. Melagis ima tikėti savo paties melu, regi jį kaip tikrovės viziją, o gal netgi jau kaip pačią tikrovę. Ir tai aktualu ne tik žvelgiant į praeitį. Tai labai svarbu šiandien.

Kartais *You Tube* žvilgteliu į tinklalaide, kurią veda pagyvenęs istorijos mokytojas ukrainietis. Nesyk nusistebiu, kaip jam užtenka kantybės diskutuoti su rusais, kurių istorijos žinios iškreiptos iki tokio lygio, kad sunku suvokti. (Tiesą pasakius, prisiminus, iš kokių istorijos vadovėlių ir apie ką mokiausi mokykloje LTSR laikais, tuo stebėtis nevertėtų). Kita vertus, mokytojo pašnekovai itin nepakantūs faktams, nemoka (ir nenori) atsakyti į klausimus, traktuoja istoriją ne kaip mokslą, o veikiau kaip propagandą ir remiasi ne kritiniu mąstymu, o emocijomis, kurių pagrindas – kitų tautų (ypač mažesnių) niekinimas ir žeminimas, suvokiant jas kaip vasalus ir vergus.

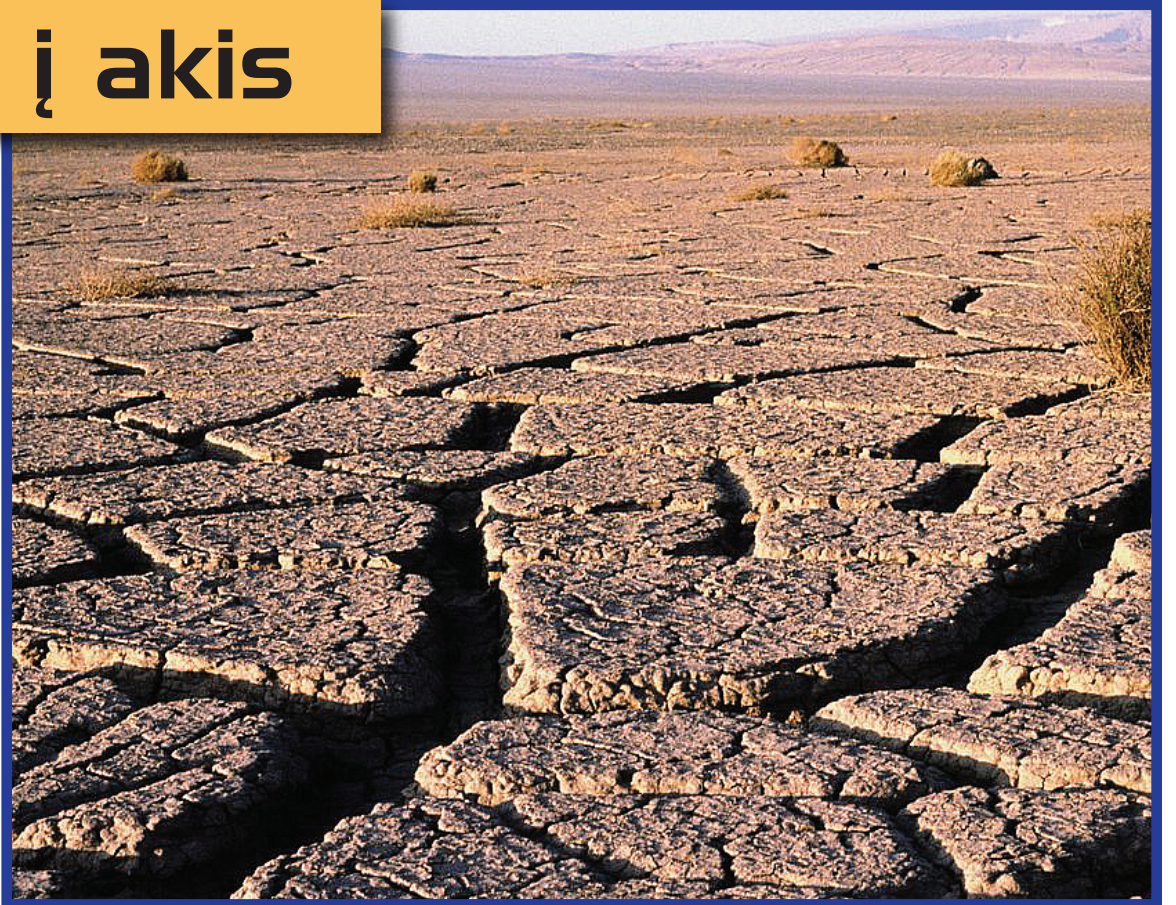
Būtų naivu tikėtis, kad toks požiūris egzistuos tik šalyje, kurią mes vadiname melo imperija: nors patarlė teigia, kad melo kojos trumpos, tačiau tomis trumpomis kojėlėmis jis ne kartą apibėga visą pasaulį ir apraizgo visa, kas tik jam pasiduoda. Ypač abejinguosius - drungnuosius, pasak Šv. Rašto. Tuos, kuriems neįdomi istorija, juolab kitų tautų, neįdomi ir tų tautų kančia, troškimai ir lūkesčiai. Todėl ar reikėtų stebėtis, jeigu jie patikėtų tokiu melu - dėl savo pačių patogumo, dėl savo ramybės?.. O jeigu ir nepatikėtų, bet priimtų šitą melą - irgi dėl tos pačios ramybės?..

Kokios ramybės?..Dėl ko jie gali būti ramūs? Juk ir Šv. Rašte pabrėžta - nežinai tos dienos ir valandos, kai iš tavęs bus pareikalauta pasakyti Tiesą.

Ką tada tu darysi, o abejingasai?.. Tu stovėsi greta melagio, nes būsi panašus į jį, ir kalbėsi galbūt tą patį, ką ir jis. O tamstų klausysis ne tik Tasai, kurio valioje teisti karalius ir šio pasaulio viešpačius. Klausysis ir tie, kurių jūs neprisiminėte savo abejingoje ramybėje. Neužtarėte kad ir žodeliu. Kad ir atodūsiai jų nepagailėjote.

Ir nieko jums už tai nebus. Jūs ir toliau liksit tokie pat - ramūs, abejingi. Jums nebus lemta nei skaudžiai pravirkti, nei nusijuokti iš visos širdies, patiriant, kaip arti džiaugsmas ir sielvartas. Ar tai bausmė, ar išganymas – niekas to nežino.

Renata Šerelytė

Nuotrauka iš interneto

KVADRATĖLIAI P. C.

*Baletas baigtas, baigsis ir lietus –
rūbus kaip odą plėšis balerinos,
suklyks suknelė, glėbyje uždus
ir žengs per galvas giljotinos.*

*Liepsnos klevai, langai išduš, krauju
paplūs teatrai. Žengs dangun senutės
ir mano tėvas kostiumu nauju.*

Raudos vergai ant Viešpaties įsiute.

Dabar žinau – tik kapas erdvėje.

Mirties nėra – vos girdis verkia vaikas.

Tiktai šešėlis sosto kairėje,

o jam tarp pirštų rojaus skraistė draikos.

Alvydas Šlepikas

MRF

MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas 2026 m. suteikė 21 000 Eur paremti projektą: *DRAUGAS* laikraščio diasporos žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Žiūrėti tiesai į akis • 2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Svarbiausioji diena (Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas) • 3-as psl. Daina Opolskaitė. Duobkasys. Novelė • 4- as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Apie ištikimą meilę skirtingų kultūrų sankirtoje • 5-as psl. Astrida Petraitytė. Vilniuje – Krikščioniškasis jaunimo choras iš Kentucky • 6 -as psl. Algis Vaškevičius. Fluxus dvasia sklendo po Vilniaus galerijas • 7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. Lažybos, tapusios legenda – Ha Ling viršukalnė • 8-as psl. Duobkasys. Novelė (tęsinys)

Kitame numeryje: Kauno Maironio lietuvių literatūros muziejui – 90
• Kokios poezijos knygos dalyvauja Metų knygų rinkimuose

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Netrukus sukaks ketvirtis amžiaus, kai nebėra mūsų Žemėje monsinjoro KAZIMIERO VASILIAUSKO (1922-2001), tačiau legendos ir nepaprastai gražūs atsiminimai apie šį nepaprastą žmogų iki šiol nenutyla. Šių eilučių autorius taipogi turėjo progą betarpiškai įsitikinti išskirtinės asmenybės šviesa.

Šv. Jonų bažnyčioje magistro diplomus įteikus. Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko kairėje – žurnalistikos magistras Mindaugas Peleckis, dešinėje – Mindaugo senelis, dėdė, tėvas. Asmeninio archyvo nuotrauka

Svarbiausioji diena

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Rodos, ir šiandien prieš akis to vakaro svarbiausios akimirkos: po naujojo „Varpų“ numerio pristatymo Rašytojų sąjungos klube vaišinėmės tenykštėje kavinukėje. Dešimtas atnaujinto leidinio numeris prieš tai visapusiškai aptartas, įvertintas. Kalbėjo daug almanacho gerbėjų, tarp jų ir Jonas Avyžius.

– Man kiekvienas almanacho numeris primena tuos laikus, kai dar slapstėmės nuo vermachto. Tada ir susipažinau su pirmaisiais „Varpais“. Po eilės dešimtmečių vėl atsigavęs, jis atlaikė sunkų bandymą – laikotarpį, kai mūsų kultūra buvo verčiama griuvėsiais. Labai gerai, kad redaktorius tolerantiškas. Daug padaryta, suartinant užjūrio literatūrą su okupacijos meto literatūra. Norėtusi, kad almanachas išeitų dažniau. Manau, kad jau padėtas pagrindas, yra bazė „Varpams“ išaugti į periodinį leidinį, - sakė J. Avyžius.

Tačiau dabar toks išpūdis, kad tikrasis „Varpų“ aptarimas tik prasideda. Įdomi mintis iš kairės, iš dešinės, sąmojis liejasi per kraštus. Vis knieti pakalbinti J. Avyžių, nes atvykus iš Šiaulių nebuvo laiko nė žodžiu persimesti. Tačiau rašytojas sėdi tolokai, pačiame stalo gale. Kai po oficialiosios dalies kviečiau draugėn būsimus antrosios vakaro dalies dalyvius, pasirūpinti, kas kur atsisės, nebuvo galimybės, - nusitempė į šoną Vilniaus TV žurnalistai.

Jau ne visai oficialų žodį taria vienas, kitas rašytojas. Paprašau „pasakyti tostą“ J. Avyžių. Jo kalbos pagrindinė mintis tokia: „Varpų“ leidėjai brangūs dar ir todėl, kad atveža į Vilnių tėviškės, kuri pačioje Šiaulių pašonėje, dvelksmą.

Su priešais sėdinčiu monsinjoru Kazimieru Vasiliausku kalbamės apie šį bei tą. Netikėtai pačiam sau pasisakau, jog šiandien mūsų su Silvija vestuvių diena. Pasakau ir paslaptį, kuri seniai lyg širdperša: prieš daugelį metų turėjome tik civilinę metrikaciją.

– Tačiau labai norėtusi, kad ateityje įvyktų tikros jungtuvės, - sakau Monsinjorui.

– Kodėl kada nors? – nuoširdžiai nustemba Monsinjoras. – Šiandien. Tik šiandien. Juk, sakėte, kaip tik balandžio trisdešimtąją toji jūsų svarbiausioji diena.

Pasiūlymas pasirodo toks netikėtas, kad nežinau ką atsakyti. Žinoma, padėkoju ir pasakau, kad reikėtų pasitarti su savo antrąja puse. Gražiai šypsodamasis monsinjoras K. Vasiliauskas, ne taip seniai linkėjęs „Varpams“ kelti visuomenę į šviesiųjų vertybių pasaulį ir ilgo gyvenimo, pasako labai aiškiai: „Mielas Leonai, pasirink savo šliūbo liudininkus ir išvyksitame.“

Įdomiausia, kad liudininkais su Silvija daug negalvodami pasirenkame tuos pačius „Varpų“ bičiulius.

Viktorija Daujotytė padėkoja už prašymą, pasako, kad, kol išvyksim, ji norėtų pabūti viena pati Rašytojų sąjungos klubo salėje. „Reikia susikaupti“, - pasako profesorė. Tai, kad drauge su ja šalia mūsų stovės J. Avyžius, jai pasirodo tarsi savaime suprantama.

Pastebiu, kad J. Avyžius kažko labai sunerimęs. Prieš išvykstant jis paprašo leisti paskambinti telefonu žmonai Irenai. Iš Rašytojų sąjungos pirmininko kabineto sugrįžta dar labiau sutrikęs, tačiau pasako: „Galim važiuoti.“

Kodėl netikėtai išvykstame iš užstalės, kai vakaras net neįpusėjęs, nepasisakome niekam. Net šalia manęs sėdėjusiam Rašytojų sąjungos pirmininkui Valentinui Sventickui. Viliamės, kad mūsų nepasigės, - greit grįšime.

Tai buvo apie dvidešimtą valandą. Su „Varpų“ rėmėjų autobusiuku pajudame monsinjoro K. Vasiliausko namų link. Pylimo gatvė netoli, tačiau netyčia pravažiuojame svarbų posūkį ir, kol patenkame ten, kur reikia, jau ir pusvalandis praėjęs.

Monsinjoras iškart pasakė, kad bažnyčion vykti nereikės. Jis turįs teisę tokias svarbias apeigas atlikti tiesiog namuose.

Kol Monsinjoras pasirodė apeigoms, visi keturi tebesame tylūs kaip ir atvažiuojant. Tylą nutraukia susidomėjimas Santarvės medžiu – originalųjį apdovanojimą pamatome ant Monsinjoro darbo stalo. Jį Lietuvoje turi tik kelios iškilios asmenybės. Mūsų būsimų jungtinių liudininkai pasako keletą gražių žodžių, skirtų Monsinjorui.

K. Vasiliauskas pasirodo neatpažįstamai pasikeitęs. Ant darbatalio su Santarvės medžiu ir kitokiomis įdomybėmis uždegama žvakė, kambaryje gėsinama šviesa.

V. Daujotytė ir J. Avyžius stovi už mūsų.

Lyg stebuklas veikia Monsinjoro tariami žodžiai. Drauge maldos žodžius kartoja V. Daujotytė ir J. Avyžius, viskas lyg sapne.

Kai baigiama oficialioji ceremonija ir Monsinjoras bei liudininkai pasveikina mus, taip netikėtai vėl tapusius jaunaisiais, akivaizdžiu vėl tampa J. Avyžiaus nerimas. Kol Monsinjoras ieško, kuo pavaišinti netikėtus svečius, rašytojas tyliai paprašo: „Neužtrukim. Atleiskit man. Į namus labai reikia.“

Kai J. Avyžių išleidžiame prie namų, rašytoją tenka palydėti per gatvę. Tik praėjus metams supratau, kad dėl jo savijautos buvo kalta ne tik ponios Irenos, bet ir paties rašytojo sveikata, apie kurios problemas jis niekada nė žodžiu neužsiminė.

Tą vakar viskas pasirodė kiek kitaip – tarsi J. Avyžius nuo kažko bėgtų. Tik niekas iš mūsų nepagalvojo, kad nuo didelio skausmo.

O kad to skubėjimo priežastis buvo didelė meilė, tai buvo taip akivaizdu.

* *

Mūsų artimesnė pažintis su J. Avyžium tęsėsi neilgai, vos puspenktų metų. O pirmasis rašytojo autografas primena ganėtinai senus laikus: ant romano „Į stiklo kalną“ pasirašyta 1962 m. gegužės 17 d. Tąkart Šiauliuose J. Avyžius lankėsi vakarykščiai pažymėjęs savo 40-metį.

Kaip šiandien menu, pasirašant knygoje šalia autoriaus stovėjusi moteris su šypsena pasakė: „Šis romanas tik suaugusiems, dar per anksti skaityt.“ Šiek tiek įžeistą šešiolikmečio savimeilę paglostė pats rašytojas: „Na jau, na jau, matot gi, kad tikras vyras.“

Šį autografa J. Avyžiui priminiau, pakviesdamas tapti „Varpų“ autoriumi. Žinoma, visų pirma todėl, kad tai buvo viena iš mėgstamiausių jaunystės knygų.

Atrodo, iš pradžių būta pokalbio telefonu. Rašytojų sąjungos sekretoriatai palikęs laišką su keliomis knygomis, ilgokai nesulaukiau atsakymo. O kai sulaukiau, turėjau daug džiaugsmo: beveik penkių puslapių laiške – ir požiūris į šiandieninę Lietuvą, ir tėviškės prisiminimas, ir, žinoma, knygoms skirtos eilutės.

Rašytojas prisipažino, kad neatsakęs tol, kol neperskaitęs visos tame ryšulėlyje įdėtos lektūros. Bene labiausiai jį sujaudino knyga „Namuose ant Pasadnos ulyčios“. J. Avyžius prisipažino, jog ir pats šį tą žinojęs apie Stanislavą Venclauskiene, tačiau, perskaičius kūrinį, ši Moteris Motina nušvitusi dar didingesnėje šviesoje. „Krikščioniškasis pasaulis didžiuojasi motina Terese, o ar šalia jos ne vieta ir Mamai S. Venclauskienei? Taigi Lietuva ne vien reketininkų, žmogžudžių ir korumpuotų valdininkų žemė, kaip kartais ir ne be pagrindo teigiame. Dėkui Jums už tyro oro gurkšnį“, - rašė savo laiške J. Avyžius.

Įdomus rašytojo pastebėjimas, perskaičius knygą „Laimingas atsitiktinumas: dialogai Amerikos žemėje“. Jis ją pavadina dokumentu, kuriame užfiksuotas tas metas, kai po pusės šimtmečio pagaliau išvystame priartėjant lietuviškos emigracijos krantą. „Ne savo noru atskilusį nuo Tėvynės, bet nemanau, kad turintį teisę smerkti tuos, kurie likimo valia liko gimtoje žemėje po okupanto padu. Pirmiesiems nėra ko bravuoti savo „nesutepta sąžinė“, o antriesiems jaustis nusikaltusiais; visi mes vienos motinos Lietuvos vaikai, turintys daug ko pasimokyti iš istorijos, kuri galėjo kitaip susiklostyti mūsų tautai, jeigu būtume turėję daugiau tautinio išdidumo ir susiklausymo.“

„Varpus“ J. Avyžius pavadina almanachu, teikiančiu garbę ne tik Šiauliams, bet ir visam Šiaurės kraštui, tvirtina, jog jis neturi sau lygių visoje Lietuvoje. Atskirai apsistoja ties dviem „Varpų“ herojais – Viktoru Katilium ir Mariumi Katiliškiu. Papasakoja, kad vien maištingojo Katiliaus pavarde paminėjus jam sušyla širdis. „Didi asmenybė ir reto dorumo žmogus. Buvau viską perskaitęs, ką jis sukūrė prieš karą. Kai buvo statoma Kauno HES, jis parašė apie šio objekto (šlovinto peršlovinto) statybą satyrinę apysaką ir atsiuntė „Pergalės“ žurnalui, - prisiminė J. Avyžius. – Kadangi tuo laiku priklausiau šio žurnalo redkolegijai, tai vyr. redaktorius Vladas Mozūriūnas pasiūlė V. Katiliaus kūrinį paskaityti. Aš praričiau apysaką vienu ypu kaip uogą ir buvau sužavėtas. Sužavėtas paties kūrinio ir priblokštas jo autoriaus, nepripažįstančio mažiausio kompromiso, drąsumo. Supratau: šita puiki satyra prie tarybų valdžios niekada neišvys pasaulio šviesos, tačiau sąžinė neleido pasmerkti kūrinio. Kiek sugebėjau, parašiau teigiamą recenziją. Ir, žinoma, buvau išjuoktas (tik išjuoktas, nes su Vl. Mozūriūnu buvome geri draugai), mano recenzija drauge su V. Katiliaus apysaka nukišta kuo giliausiai, kad nepasiektų garsas KGB. O kaip iš tikrųjų buvo, ar man žinoti?“

J. Avyžius rašė nežinąs, ar pačiam V. Katiliui buvo ne paslaptis ši istorija, bet susitikus apie jo kūrybą, ypač „Degimus“ ir „Sodybų tuštėjimo metą“ V. Katilius visada labai palankiai atsiliepdavo, paabrėždamas, kad, kas tikra, laikas prikels.,

Nukelta į 5 psl.

DAINA OPOLSKAITĖ DUOBKASYS

Novelė

Daina Opolskaitė (g. 1979 m. Vilkaviškyje) – viena žymiausių šiuolaikinių lietuvių novelisčių, daugelio premijų laureatė, populiarių knygų paaugliams autorė. Jos kūryboje atsiveria svarbios egzistencinės tiesos, sukrečiančios ir verčiančios permąstyti esmines vertybes. Ši novelė paimta iš naujausios rašytojos knygos „Plyšys danguje“, patekusios į Metų knygų rinkimų ilgalį sąrašą.

Kaip praėjo pirmoji savaitė, Leikus neprisiminė.

Antrąją savaitę jis praleido tvarkydamas visokiausius dokumentus, beveik kasdien skambindamas dukroms ir notarui.

Dar kitas dvi savaites tiesiog gyveno nieko negalvodamas. Ėjo į parduotuvę, pirkė cukraus ir skalbimo miltelių, vištienos ir daržovių.

Tik įpusėjus penktajai savaitei vieną rytą namai jam staiga pasirodė labai apleisti. Dar toji drėgmė. Ir, žinoma, tuštuma. Leikus užkopė laiptais į antrą aukštą ir atidarė duris. Tai kas, kad ištikus mėnesius ji praleido nepakildama iš lovos ir neišeidama iš šio kambario, kadaise buvusio judviejų miegamojo, tuo laiku namai vis tiek nebuvo tušti. Na, nebuvo to pojūčio. Sėdėdamas priešais televizorių jis nuolat girdėdavo kone monotoniškai krenksint iš gretimam kambario – ne, negirdėdavo, ausys buvo tiek priratusios prie to garso, kad išgirdo tik dabar, kai jo nebėra. Tuo labiau kad krenksėjimas niekada nereikš kvietimo – nekreipk dėmesio, sakė ji, man tik nuolat džiūsta burna ir graužia gerklę. Ant tualetinio staliuko prie pat lovos visada stovėjo grafinas su vandeniu ir stiklinė. Jis kasdien įeidavo į kambarį, kad jį paimtų. Išpildavo pastovėjusį vandenį, kad pakeistų jį šviežiu. Tada nunešdavo ir vėl pastatydavo ant staliuko. O ne, užeidavo ir daugiau kartų – kad pravertų langą, paduotų šiltesnį pledą, išneštų basoną. O vieną vakarą, kai jam bežiūrint televizorių užgrojo iki skausmo žinoma dieviškai saldų hitą „Aleliuja“, jis išgirdo ją šaukiant, kad atidarytų miegamojo duris. Operos solistas galingu tenoru drebinu visus bažnyčios skliautus, negana to, jo balso prisipildė visas kambarys, garsų banga plūstelėjo net į koridorių. Žvelgdamas jam į gerklės gilumą televizoriaus ekrane (solisto veidą rodė stambiu planu) ir tai, ką jis išdarinėjo su savo balsu, Leikus pagalvojo, kad tasai vyrukas čia pat jam beregint pertemps balso stygas. Jis tarytum nubudo išgirdęs gretimame kambaryje kūkčiojant. Ne, jai esant gyvai, tegul ji ir nepasikėlė iš lovos, namai niekada nebuvo tušti.

Ji taip ir nepasakė, ką daryti su jos daiktais. O jų buvo daug. Drabužiai, papuošalai, knygos, kur be pasisukti – vis ji. Netgi šalikų ir pirštinių – pilnutėlis apatinis komodos stalčius. Kur visa tai dėti? Kam žmogui reikia tiek daiktų? Leikus niekaip negalėjo to suprasti, visa ta našta jį erzino ir trikdė. Pagalvojo apie save – štai jis pats neturįs nė vieno šaliko, gyvenime nereikėjo jam tokio daikto. Jei numirtų, liktų tik jo meškerė.

Visa tai kaip tik ir įvyko sekmadienį jam žvejojant. Jis gerai pamena, kad oras buvo gražus, šilta, bet kibo kaip niekada prastai – jam nieko nesisekė pagauti. Žuvys šlumščiojo čia pat aplink jį, vanduo, rodos, virte virė, jis matė jų rainas nugaras ir pelekus, kaip jos žiopčioja vandens paviršiuje ir išdykaudamos suka ratu. Bet nė viena neužkibo. Bežiūrint į plūdės galiuką tarp lūgnių saulė jį apakino ir aptemo akyse. Užteks, suprato jis ir susivyniojo meškerę. Buvo jau po trijų. Vis dėlto namo neskubėjo, netgi kaip įmanydamas vilkinte vilkino laiką. Kažkas

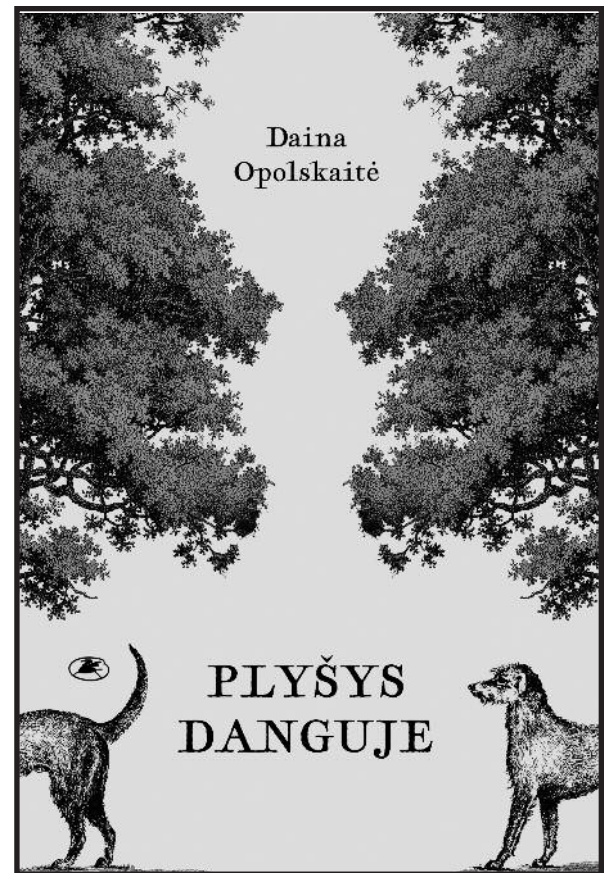
jį laikė, raibuliavo prieš akis kaip vanduo. Krūmai ir medžiai, ir prižištos pakrantėje valtys išsiliejo kaip skystas rūkas ir atrodė kaip netikri. Dar minutėlę, dar valandžiukę. Iš lėto pasivaikščiojo pakrante.

Praveręs namų duris iš karto pasijuto keistai. Gal dėl batų, išdrikusių po visą koridorių, ar apsi-blaususio veidrodžio (tik dabar pastebėjo, koks nešvarus ir nutapšnotas jo paviršius) – klausė savęs. Slėgė ir dusino dulkės. Leikus lėtai užkopė laiptais į viršų, atsargiai paspaudė durų rankeną, įėjo ant pirštų galų ir staiga išvydo ją mirusią. Taip, taip, štai tame pačiame kambaryje, kur dabar stovi. Štai čia ji gulėjo, nugrimzdusi po antklodėmis, jos sukritęs kūnas po jomis atrodė kažkoks susitraukęs, perpus mažesnis, kaip vaiko. O juk tai buvo gerai jam pažįstamas kūnas, galima sakyti, jo gyvenimo dalis. Kadaiše žydintys ir gajūs judviejų kūnai susipynė ir susiliejo – iš to gimė dvi dukros. O dabar – dabar sie-la jau buvo išėjusi ir kūnas be jos jau nebebuvo tas pats kūnas, o kažkas kito, visiškai jam nepažįstamo, su tuo jis neturėjo nieko bendro. Bestovint čia ir bežiūrint visos tos mintys kaip dinamitas klaikiai sprogo galvoje. Jis tyliai žengė per kilimą ir sustojo visai prie pat jos. Veidas buvo tamsaus vaško spalvos su nusmailėjusia nosimi, beveik be antakių. Akys užmerktos. Lūpos – tamsios, įgavusios beveik juodą atspalvį – truputį pravertos, ir mažas plyšelis tarp jų su išdžiūvusiais seilių plutele. Ar štai buvo jo atsiveikinimas? Sunku pasakyti, greičiausiai ne. Veikiau paprastas žmogiškas smalsumas, suvokimo, kad jis pats tai tikrai dar yra gyvas, patvirtinimas. Ir tai buvo paskutinis kartas gyvenime, kai ją matė. Šarvojimo salėje stovinti mažutė balta urna, vėliau akimirksniu smuktelėjusi į smėlyje išraustą it triušio urvelis duobutę kapavietėje, jau niekuo nepriminė žmogaus.

Leikus nusileido į apačią, atidarė duris ir išėjo į kiemą. Padvelkė ryto vėsa ir žydėjimu. Būtų buvę sunku pasakyti, kas būtų žydi – bet tai tikrai buvo žydinčių medžių ar gėlių aromatas. Pats puikiausias, gražiausias laikas metuose, nėra abejonių. Jis giliai įtraukė į plaučius oro. Raganės kėlė savo galvas glausdamos jas prie saulės išildyto mūro sienos. Saulutės ir sinavadai vėrė savo žiedus į šviesą. Ir tada jis kažką pastebėjo. Ten, prie rytinės saulės nutviekstos sienos gulėjo maita. Mažas susitraukęs kailiniuotas padarėlis. Aplink zvimbė kelios didelės mėlynos musės. Greičiausiai koks valkataujantis katinas naktį sumedžiojo ir papjovė pelę. Ištasęs numetė kur papuola. Čia, gulėdamas prie sienos, tas padaras (kad ir kas jis buvo) ir sulaukė ryto brėkšmas. Vis dėlto buvo bjauru žiūrėti. Leikus nukreipė žvilgsnį sau po kojų ir šis užkliuvo už stamboko, spalvingo vabalio. Jo antsparniai buvo išmarginti juoda ir ryškiai oranžine spalva, tokio negalėjai nepastebėti žemės pilkumoje. Vabalas duobkasys užsikabarojo jam ant bato ir sutrikęs kraipė čiuptuvus į visas puses – nežinojo, kur pasukti. Jie, duobkasiai, visada atsiranda ten, kur pajunta esant maitą. Vos tik jų uoslė pasigauna sklindantį dvoką, jie akimirksniu prisistato, kad galėtų pradėti vykdyti savo misiją. Tokia jų prigimtis ir jie paklūsta jai beatodairiškai, leidžiasi jos vedami. Leikus smarkiai treptelėjo koja ir vabalas nukrito ant žemės. Nusirito per kelis žingsnius. Atsistojęs jau žinojo, kur bėgti, – jautri uoslė greitai pasigavo maitos kvapą. Pasiekęs tikslą Leikaus akyse užsikorė ant kritusio padaro ir kaipmat pradingo minkštame kailiuke. Kaip šlykštu! – pasibjaurėdamas net nusipurė Leikus.

Iki pietų dar buvo daug laiko ir jis išsiruošė į kapines. Iš karto po laidotuvių užgriuvo visa galybė rūpesčių, tad taip ir neatsirado laiko ten nueiti. Be to, jį ginė savotiškas smalsumas ir laukias išbandymas – kaip tai bus, kai vėl išvys tą vietą, šviežiai supiltą kauburį išdraskytoje pienui pievelėje? Ar apims kažin ko savo ir artimo netekties jausmas, o gal smelkias gailėstis ar karti graužatis?

Deja, jam nebuvo leista patirti nieko panašaus. Jau iš tolo, nuo takelio, pastebėjo su kastuvu darbuojantis duobkasį. Tarp pilkų paminklų tai nurnirdavo, tai išnirdavo jo tamsi nugara – jis lenkėsi ir tiesėsi kasdamas naują duobę, dirbo sparčiai ir ritmingai, plačiais mostais ir tiksliais judesiais versdamas velėną. Visai prie pat Leikaus žmonos kapo. Leikus suirzo. Ir kaip tik dabar, kaip tik šiandien, jokią kitą dieną, kad jį kur. Neskubriu žingsniu jis prisitartino prie stūksančio vainikų ir suvytusių gėlių kauburio stengdamasis nenukreipti į šalį žvilgsnio. Betgi tai padaryti buvo sunku, juolab kad ir tasai žmogus, duobkasys, pastebėjo jį prisitartinus ir nustojo švytravęs kastuvu. Stovėjo ir gaudydamas

Daina Opolskaitė. Plyšys danguje. Apsakymai ir novelės. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2025

orą žiūrėjo į Leikų. Kažin kaip ilgai ir atkakliai. Leikui pasidarė nesmagu. Dėl Dievo – ko gi taip spokso, nelyg jis būtų iš ano pasaulio?

– Žmogau, gal turėtum ugnies?

Leikus lengviau atsikvėpė. Kyštelėjęs ranką į kelnų kišenę sugraibė žiebtuvėlį – jį visada nešiojosi. Tik nesuprato, kodėl ne duobkasys, o jis pats žengtelėjo keletą žingsnių į priekį, kad jį paduotų. Ir buvo jau per vėlu – atsidadė ant prarajos krašto.

Laukdamas, kol duobkasys prisidėgs cigaretę, Leikus nudelbė akis žemyn. Jiems abiem prie kojų žiojėjo iškasta juoda duobė. Neatsispirdamas smalsumui pažvelgė dar žemiau – į pačią jos gilumą: vis dėlto kaipgi ten, apačioje, viskas atrodo? Smėlis pamažu perėjo į molį – aiškiai, tarytum užbrėžtas tamsavo ryškus ruožas. Ten, gilumoje, žemė tamsesnė ir drėgnesnė. Ir šaltesnė, kur kas šaltesnė, ne žemė – molis. Iš tikrųjų ten nebuvo nieko.

Duobkasys linktelėjo galva gražindamas jam žiebtuvėlį. Paskui išpūtė dūmus sau po kojomis ir Leikus lyg užburtas žiūrėjo, kaip šalčiu tvoskianti tamsi gerklė godžiai juos praryja. Akimirka kažkodėl pasidarė silpna, bloga, ėmė smarkiai mušti širdis, ir Leikus išsigandęs atlošė galvą aukštyn, gaudydamas žvilgsniu giedrą pavasario dangų.

Duobkasys stovėjo šalimais ir rūkė cigaretę. Leikus pajuto, kad jis tai daro itin neskubriai, tarytum mėgaujdamasis, dvigubai lėčiau nei derėtų iškvėpdamas dūmus, prieš tai dar ilgokai sulaikydamas juos burnoje, ir pelenus nukrato ne spragteldamas į filtrą pirštu, o grakščiai mosteldamas ranka lyg žaisdamas pasjansą. Nuo apysmarkio vėjo aplink paminklus lingavo tujos. Šiltas vėjas pustė šviežiai sukastą smėlį nešdamas pavėjui. Leikus pasižiūrėjo į storu dulkių sluoksniu nugultas savo batų nosis. Toji bežadė, bekrastė dykuma. Tos smiltys, nugulancios pavargusias pėdas ir apnešančios plaukus – kelias, kuriuo ėjo Mozė, Kristus, ne tik jie, tuo keliu lemta eiti kiekvienam. Kaip tai iki skausmo pažįstama, neišvengiama, amžina! Jis pajuto visame kūne stiprų nuovargį, panašų į išsekimą, ir panorą prisėsti čia pat, ant svetimos kapavietės bortelio, bet liko kur stovįs. Duobkasys pasitrynė kumščiu akį – tikriausiai ir jam prižiuro smėlio. Leikus niekaip negalėjo prisiminti, ar jau buvo jį matęs anksčiau, ar jis ir buvo vienas iš tų, kurie darbavosi kastuvais laidojant jo žmoną. Tuo metu, žinoma, jam rūpėjo kitkas. Ne, ne žmona, kurios toji maža balta urna jam niekuo nepriminė, o veikiau laukiantys gedulingi pietūs, kuriuos reikės atlaikyti, ir šimtinė, kurios nevalia pamiršti po visų apeigų įsprausti į sauja kunigui. Ir vieversys, linksmai visiems varvinantis savo giesmę ant galvų iš dangaus žydrinės – štai kas jam dar įsiminė duobkasiams mitriai švysčiojant kastuvais. Tai gi veido jis neišidėmėjo. O gal šis buvo iš kurių kitų – kapinės didelės, jų, dirbančių su porininkais, čia ne vienas, tikriausiai jie keičiasi.

Apie ištikimą meilę skirtingų kultūrų sankirtoje

Giacomo Puccini opera „Madame Butterfly“ – 20 kartą Lietuvos nacionaliniame operos ir baletų teatre

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

„Madame Butterfly“, režisuota Anthony Minghella, premjera LNOBT įvyko 2006 m. kovo 23 d. Tai bendras Lietuvos nacionalinio operos ir baletų teatro, Anglijos nacionalinės operos ir Niujorko Metropolitan Opera pastatymas: muzikos vadovas ir dirigentas David Parry (UK), režisierė choreografė – Carolyn Choa (UK), scenografas Michael Levine (Kanada), kostiumų dailininkė Han Feng (Kinija), šviestų dailininkas Peter Mumford (UK), choro vadovas Česlovas Radžiūnas.

Operos režisierius Anthony Minghella (UK) yra garsaus filmo „Anglas ligonis“ režisierius. Už savo kūrybą jis yra pelnęs aštuonis Oskarus, taip pat kuria scenarijus pjesėms dramos teatrui, televizijai.

Per dvidešimtmetį Čio Čio San (Madame Butterfly) personažą įkūnijo dainininkės Irena Zelenkauskaitė, Sandra Janušaitė ir Viktorija Miškūnaitė, Pinkertoną – Vaidas Vyšniauskas, Merūnas Vitulskis ir Edgaras Montvidas.

Debiutai. Šiomet kartu su tenorais Karoliu Kašuba ir Tomu Pavilioniu (abu – kauniečiai) kaip pagrindinių vaidmenų atlikėjai debiutavo „Aukšinių scenos kryžių“ apdovanojimų laureatė Gabrielė Bukinė.

Gabrielei Bukinei Butterfly, kitaip Čio Čio San, vaidmuo, nepaisant jos jaunatviško drugeliško trapumo ir tragiškos baigties, anaipol nėra aukos simbolis: „Man ji pirmiausia yra žmogus su nepaprastu vidiniu stuburu, kuris iki pat pabaigos tiki savo pasirinkimu ir meile. Imtis šio vaidmens viliojo būtent tas kontrastas – tarp trapumo ir stiprybės, tarp labai jauno žmogaus ir labai brandžių, negrįžtamų sprendimų“, – sako G. Bukinė. Pasak jos, tai visai kitokia sceninė kalba ir santūri laikysena, subtilios dekoracijos, tikslūs maži žingsneliai, pauzės, kai tyla ne mažiau svarbi kaip ir ryškūs akcentai: drabužiai, gėlės, juostos, scenoje esantis „kalnas“ ir kabantys veidrodžiai, kurie veiksmui suteikia trimačio vaizdo išpūdį.

K. Kašubai per šį sezoną – du debiutai iš eilės. Po Alfredo „Traviatoje“ ir Rudolfo „Bohemoje“ (Vilniaus ir Kauno scenose) jaunas tenoras per klausą gavo Lisandro vaidmenį Benjamin Britteno „Vasarvidžio nakties sapne“, iš karto po šios premjeros jį patvirtino ir jo svajonių Pinkertono vaidmeniui, kurio partiją K. Kašuba savarankiškai parengė per tris savaites.

Tenoras Tomas Pavilionis jau yra dainavęs Pinkertono partiją per vienintelį pasirodymą 2024 m. vasarą festivalyje „Operetė Kauno pilyje“. Tomas Pavilionis yra lyrinio plano tenoras, dažniau dainavęs bel canto repertuarą, tad susidėlioti dramatinės Pinkertono partijos balso akcentus jam padėjo italų vokalų pedagogas tenoras Gianluca Terranova.

Pinkertono žmonos Ketės Pinkerton vaidmenį pirmą kartą atliko mecosoprana Skirmantė Vai-

čiūtė ir Evelina Volodkovič, princo Jamadorio – baritonas Mindaugas Tomas Miškinis (greta Arūno Malikėno).

„Madame Butterfly“ pirmą kartą orkestrui dirigavo teatro Operos meno vadovas Martynas Stakionis. Pasak jo, „Madame Butterfly“ kiek kitokia G. Puccini opera, nes joje subtiliai emociškai įpintos ir muzikinė audinių Vakarų (romantiškasis stilius) ir Rytų (japonų dainų) tradicijos, kurios spinduliuoja ilgesį ir pažeidžiamumą – nuo intymių, subtilių akimirkų prie galingų, dramatiškų kulminacijų. „Kerintis A. Minghella pastatymas neša tiek daug vilties, grožio ir gyvybės. <...> tai ne tik opera – tai sielos kelionė, kurioje susitinka tradicija, aistra ir amžinas grožis“, – teigia M. Stakionis.

„Madame Butterfly“ Anthony Minghella versijos spektakliai buvo rodomi LNOBT balandžio 10–18 dienomis.

Siužetas: daugeliui melomanų puikiai žinoma graudi ištikimos meilės istorija. Jaunutės geišos, panašios į gėlę ir trapų drugelį, meilė amerikiečių karininkui, kuris ją veda pramogai, kad maloniau stumtų savo tarnybos laiką. Pasmerkta giminaičių jau per vestuves, vėliau palikta ir mylimojo, ji viltingai tebelaukia, saugo ištikimybę, atstumia tėvynainį turtingą jaunikį, nepaisant nepriteklių auginant mažametį sūnelį. Laivas atplaukia, tačiau su kita žmona ir kad pasiimtų jos vaikelį. Pavadinusi naują Pinkertono žmoną laimingiausia pasaulyje moterimi, ji sutinka atiduoti vaiką, jei jos mylimasis patsai ateis jo pasiimti (tasai jaučia sąžinės priekaištus ir bijo jai pasirodyti), o tada – nusižudo.

Operos „Madame Butterfly“ subtilybės pasaulyje ir Lietuvoje. Pirmasis premjerinis operų virtuozo Giacomo Puccini (1858–1924), jau pasiekusio šlovę, „Madame Butterfly“ spektaklis 1904 m. vasario 17 dieną Milano „La Scala“ teatre ir buvo skandalingai nušvilptas (!!!). Manoma, kad tuos maurojimus, šūkavimus, švilpimus, kikenimą (piktąžiugiškai buvo sufabrikuoti vietoj numatyto paukščių čiulbėjimo) surežisavo pavyduoliai (jū taip ir neišaiškino), kad pažemintų kompozitorių. Tais pat metais 1904 m. gegužės 28 d. mažesniame Brešo teatre „Madame Butterfly“ premjera sulaukė neginčijamo pasisekimo.

Lietuvoje opera pirmą kartą pastatyta 1954 m. Kaune, Valstybės teatre (režisierius D. Arbeninas, dirigentas Juozas Tallat-Kelpša, dailininkas Jonas Gregorauskas). Vėliau statyta Vilniuje 1957 m. (dirigavo J. Tallat-Kelpša) ir 1965 m. (dirigavo Vytautas Viržonis).

Operos fragmentas.

LNOBT nuotr.

1976 m. – daugeliui nepamirštamas Jono Aleksos ir Vlado Mikštaitės pastatymas.

1986 m. tarptautiniame Čio Čio San vaidmens atlikėjų konkurse Tokijuje dalyvavusi mūsų primadona Irena Milkevičiūtė pelnė laureatės vardą (konkursas rengiamas nuo 1967 m. pirmosios vaidmens atlikėjos – japonų dainininkės Miuros Tamaki atminimui).

Gabrielė Bukinė – Butterfly personažo debutantė

Giacomo Puccini operos „Madame Butterfly“ atlikėjai LNOBT po premjerinio spektaklio jo 20-mečio proga.

Laimutės Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Vilniuje – Krikščioniškasis jaunimo choras iš Kentucky

Astrida Petraitytė

Šv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje svingingai atvira muzikai. Koncertai joje – turbūt ne ką mažiau įprasti nei mišios: čia vyksta ir Kristupo festivalio ciklai (vasaros sezonu), ir pavieniai, „atsitiktiniai“ koncertai. Gausiai į juos susirenkantys klausytojai, matyt, greta grynai estetinio mėgavimosi, atveria sau ir naujas pažintines erdves.

Štai balandžio 14-os vakarą turėjome progos susipažinti su „Lexington Christian Academy Chamber Choir“ – Lexingtono krikščioniškosios akademijos kameriniu choru (vadovas Daniel Wesley), prieš tai aplankiusiu Stokholmą ir Rygą. Turbūt ne taip dažnai sulaukiame Kentucky muzikinės kultūros atstovų, šiuo atveju – jaunų (kone vaikų) choristų. Mes gavome programos bukletėlį anglų kalba, kuriame pristatytas ir choras, pažymint jo plačią koncertinę geografiją. Buvo įdomu sužinoti, kad Kentucky reprezentuoja tokį žanrą kaip *bluegrass* (country muzikos atmaina). Trumpą prisistatymo žodį tarė, suprantama, angliškai, ir choro vadovas; gaila, nebuvo kam pasveikinimo tarti lietuviškai.

Koncerte dominavo krikščioniški kūriniai, atskleidžiant visą jų spalvingą paletę.

Pradėta klasika – Antono Bruck-

Kentucky choras koncertuoja vilniečiams.

A. Petraitytės nuotr.

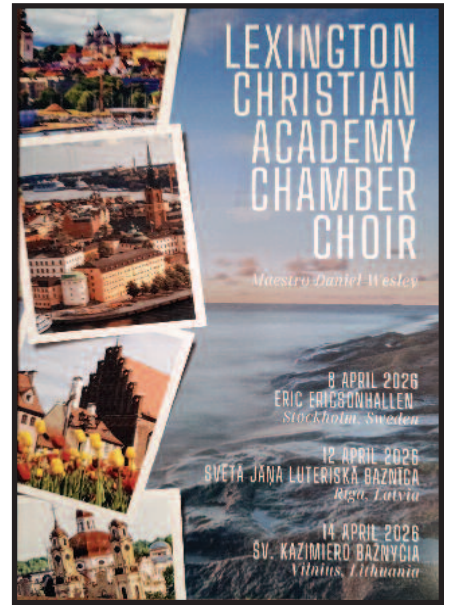
nerio „Locus Iste“, lotynišką tradiciją pratęsiant Quirino Gasparini „Adoramus Te, Christe“, pristatant, matyt, ne vieną amerikietiška autorių (Keith Hampton „Praise His Holy Name“ ir kt.). Netikėtų spalvų krikščioniškajai paletėi suteikė slaviškoji giesmė – Lisa'os Simikič „Svjati Bože“. O pagarba savo kraštui išreikšta finaliniu koncerto akordu – choro vadovo Daniel Wesley aranžuotomis „Keturiomis Kentukio dainomis“ („Four Songs from Kentucky“); bent jau baladė „Poor Wayfaring Stranger“ prisaukė jau kadais sielą virpinusią melodiją...

Koncertas nebuvo statiškas – giedota ir *a capella*, ir vadovui akomponuojant pianinu; kai kada chorą vedė solistai (merginos ar vaikinai), kolektyvas keitė „choreografinę“ poziciją,

vokalap papildė spragsėjimas pirštais ir pan.

Balsų skambesys žavėjo ne tiek „galingumu“, kiek švelniu skaidrumu.

Po koncerto išties parūpo pasidomėti Kentukiu, viena iš mažiau žinomų JAV valstijų. Pasirodo, šioje rytinėje valstijoje gyventojų daugiau nei Lietuvoje – 4, 5 mln. Didžiausi miestai – Louisville'is ir mums dabar pristatytas Lexingtonas. O žvelgiant į istoriją: Kentukio teritorijoje gyveno čerokiai, irokėzai ir kitos indėnų gentys. „Buvo Prancūzijos, nuo 1763 Didžiosios Britanijos kolonija. 1775 įkurta pirmoji gyvenvietė. 18 a. pabaigoje regioną užplūdo kolonistai. Per Jungtinių Amerikos valstijų nepriklausomybės karą (1775–83) ir vėliau Kentukio teritorijoje

je vyko atkaklios kovos su indėnais. 1792 Kentucky tapo Jungtinių Amerikos Valstijų 15 valstija“. /www.vle.lt/

Mūsų enciklopedija nurodo, kad Lexingtone, greta Transilvanijos (įkurtas 1780) ir Kentucky (1865) universitetų, veikia Teologijos seminarija (1865) – gal choristai tiksliau pristato savo alma mater: Krikščioniškoji akademija.

Gausi klausytojų auditorija išties buvo sužavėta – tai liudijo netylantys aplođimentai po koncerto; išprašyti net du bisai.

Svarbiausioji diena

Atkelta iš 2 psl.

O „Varpuose“ susitikęs su kitu savo kūrybinei prigimčiai artimu rašytoju M.Katiliškiu, J.Avyžius prisiminė viešnagę JAV su kultūros darbuotojų turistine grupe, kuomet trumpo epizodinio susitikimo pakako, kad visam laikui tarp judviejų užsimegztų dvasinis ryšys. „Jungė tas pats kūrybos šaltinis – kaimas, o be to abu išaugome po Šiaurės Lietuvos dangumi“, - pastebėjo J. Avyžius.

„Baigdamas noriu grįžti prie Jūsų pasiūlymo pasirodyti „Varpuose“. Po viso to, ką esu pasakęs, ar reikia abejoti, kad tokia galimybė man daugiau negu maloni“, - reziūmavo literatūros klasikas, siek tiek abejodamas, ar „verta rodytis“ su dar nebaigtu romano ištrauka.

Atrodo, buvau ganėtinai įkyrus, nes už pusantro mėnesio, 1994 m. gruodžio 15 d. visgi sulaukiau ištraukos iš 1988 metais pradėto rašyti ir atidėto romano, kurį rašytojas tikisi užbaigti, jei „likimas nepakis kojos“.

Dar po gero mėnesio, 1995 m. sausio 30 d. rašytame laiške J.Avyžius abejoja dėl paskubom sugalvoto pavadinimo. Iš keturių pasiūlytų pasirenku „Įpėdinį“.

Romano „Įpėdinis“ ištrauka pasirodė „Varpai-96“ numeryje. Kaip įžangoje pažymėjo pats autorius, tai turėtų būti plati epinė drobė, su visais ekskursais į praeitį apimanti daugiau kaip šimtmetį. Per turtingo ūkininko Napalio Rūtenio šeimą rašytojas bando įgyvendinti seną savo svajonę – bent jau punktyru nuzymėti mūsų tautos kelią, klotą erškėčiais, iki nepriklausomybės praradimo 1940 metais.

Ši publikacija J.Avyžiui pelnė literatūrinės „Varpų“ premijos laureato vardą.

**

Tarp J.Avyžiaus laiškų yra ir 1995 m. gruodžio 4

d. rašytasis, kuris verčia atitaisyti vieną rašytojui nemažai nesmagum sukėlusią spaustuvės klaidą. Perskaitęs knygą „Baltas lapas – lyg altorius“, J.Avyžius įvertina ją kaip „tikrai vertą gero žodžio“, tačiau apgailėstauja dėl nelemtos klaidos: mudviejų pasikalbėjime vietoj rašytojo mėgiamo Klodo Simono, knygos „Flandrijos kelias“, apdovanotos Nobelio premija, autoriaus pavardės netikėtai abiems atsirado K.Simonovas...

O šis atvirukas, datuotas 1996 m. gruodžio 8 d., užrašytas netrukus po to, kai J.Avyžius tapo LR Seimo nariu.

„Nuoširdžiausiai dėkoju už malonius sveikinimus ir gerus linkėjimus. Būtinai pasinaudosiu Jūsų racionaliiais patarimais, gerinant mūsų kultūros būklę. Nemanau ten sėdėdamas kažkokius kalnus nuverst, bent jau stengsiuos būti sąžiningas. Be to, aplink matau nemaža padorių (ir dorų) žmonių. O tai drąsina ir įkvepia viltį“, - rašė J.Avyžius.

**

Ne visi asmeniniame archyve saugomi literatūros klasiko laišakai dar cituotini, yra labai asmeniškų eilučių, už kurių J.Avyžius kaip niekas kitas jautrus ir dėmesingas, žmogiškas ir tėviškas.

Per tą paskutinį J.Avyžiaus gyvenimo penkmetį būta ir ne vieno susitikimo, pokalbio telefonu.

Giliau širdin įstrigęs pokalbis V.Sventicko kabinetė, kai Rašytojų sąjungos pirmininkas nustebo, J.Avyžiui netyčia prasitarus, jog praėjo dešimt metų po paskutinės jo išleistos knygos. Ir tąkart rašytojas nieko nei siūlė, nei prašė, tik, matės, kiek pasigailėjo išsprūdusio prisipažinimo.

Itin žavinti savybė buvo J.Avyžiaus savotiškas uždaramas, už kurio slypėjo atviras romantiškas žmogus. Neįsivaizduoju, kad šitas didelis žmogus, kuriame nebuvo nė lašo puikybės, būtų galėjęs ką nors nuskriausti. Užtat ne iš vieno esu girdėjęs – kai reikėdavo ką ginti, tapdavo neatpažįstamu. Tam tikra prasme tuo ir pačiam teko įsitikinti.

Paskutinįsyk telefonu kalbėjomes gal mėnesį prieš mirtį, turėjau klausimų rašytojui kaip „Varpų“ redakcijos kolegijos nariui. Rašytojo balsas pasirodė siek tiek keistas, tačiau jis nė vienu žodžiu neužsiminė apie sveikatą. Netgi pajuokavo. Pažadėjo atsiųsti mano itin vertinamus „Degimus“, kurių nuosavų nebuvo pavykę įsigyti, apie tai kažkada netyčia prasitariau. Nebesuspėjo...

Linkėdamas šviesių 1999 metų ir prisiminda-

mas praėjusius, J.Avyžius rašė: „Jums asmeniškai jie buvo įsimintini (kaip ir mums su p. Viktorija), dalyvaujant pas monsinjorą Vasiliauską Jūs su ištikima gyvenimo drauge vedybinių ryšių sustiprinime. Tegū Jums asmeniškai ir visai Jūsų šeimai ilgai šviečia laimės žiburys“.

Ačiū.

**

Visą mėnesį ruošiausi užrašyti monsinjorui Kazimierui Vasiliauskui skirtas eilutes ir vis atidėliočiau. Gal todėl, kad veikė būtasis laikas, kad sunku įsivaizduoti, jog šitos šviesios asmenybės jau nebėra...

O toji skaudi žinia atėjo dar nespėjus pasveikti po žiaurios autokatastros, apie kurią žinojo ir Monsinjoras. Jo perduoti širdingiausi linkėjimai lyg burtažodis lydėjo mieląją Silviją į operacinę. Nors tai buvo iš trijų pati sudėtingiausia operacija, jau neabejojau: pasiseks.

Atmintyje – susitikimai, pokalbių nuotrupos, kunigo balsas, iš kitų išsiskiriantis savo ramiančiom, nepaprastom spalvom.

Suartino „Varpų“ vakarai. Rašytojų klubo salėje beveik visada galėjai išvysti jo gražiai žilą galvą. Išskyrus, berods, tuos metus, kai Monsinjoras buvo išvykęs Rusijos šiaurėn. Net iš ligininės, nors ir prastai jausdamasis, yra pabėgęs tom keliom valandom.

Yra ir viešai apie literatūros almanachą pakalbėjęs: „Anksčiau ant varpų rašydavo „Gyvuosius kviečiu į kūrybą, meilę, džiaugsmą.“ Kad jūs sugebėtumėt visus suburti prie savo „Varpų“! Kelti visuomenę į šviesių vertybių pasaulį labai svarbu. Iš visos širdies linkiu „Varpams“ ilgo gyvenimo.“

Buvo pažadėjęs ir pasakojimą „Varpams“, kurio pagrindiniai motyvai – Vincas Mykolaitis-Putinas ir jo pokaryje per žmones keliauvos eilės, nulėmusios nekasdienišką jauno kunigo patirtį. „Tą tekstą jau visai baigiu“, - pradžiugino 2001-ųjų pavasarį. Kur jis dabar, deja, žinių neturiu.

Vėliau ir Silvija kalbėjo tą patį. Tų žodžių nepaprastumas tarsi užbūrė. Ir iki tokio laipsnio, kad ir labai norėdamas nebegalėjai pakartoti to, kas buvo pasakyta. Išskyrus kelis labai konkrečius žodžius: esame laiminami, nuo šiol pripažįstama ir ligišiolinė civilinė santuoka...

Nukelta į 8 psl.

Fluxus dvasia sklando po Vilniaus galerijas

Algis Vaškevičius

Taip jau sutapo, kad vienu metu dvejose Vilniaus galerijose eksponuojamos parodos, susijusios su Fluxus judėjimu. Fluxus yra tarptautinė vėlyvojo modernizmo grupė, jos įkvėptas menininkų judėjimas. Fluxus atsirado Vokietijoje, Vysbadene ankstyvaisiais 1960-aisiais iš muzikos ir performanso dvasios, susitelkusios aplink dizainerį, ideologą, vizionierių ir nepavykusį nekilnojamojo turto agentą iš New Yorko – Kaune gimusį Jurgį Mačiūną. Fluxus judėjimo nariai kvestionavo tradicines vertybes, siekė panaikinti ribą tarp meno ir gyvenimo, kūrybą grindė atsitiktinumu, ironija, ryšku žaidybiniu pradais (lotyniškai „fluxus“ reiškia besikeičiantis, nepastovus).

Fluxus darbai į „Vartų“ galeriją atkeliavo iš Berlyno.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Ivairiose pasaulio šalyse buvo rengiami Fluxus meno festivaliai, kurių metu menininkai kūrė hepeningus, performansus, tęsiančius dada tradicijas, literatūrinius pokštus, muzikinius vaizdinius fragmentus, nukreiptus prieš profesionalų meną, jo elitarizmą. 1964 m. buvo atidaryta Fluxus salė New Yorko, o 1978-aisiais šiame mieste pradėta steigti menininkų gyvenamųjų namų kooperatyvą. Buvo leidžiama Fluxus periodika, kuriami objektai. Prie Fluxus ištakų stovėjo ir japonų menininkė Yoko Ono, daug bendravusi su J. Mačiūnu.

J. Mačiūnas Fluxus menifeste rašė: „Išvalykite pasaulį, pilną miesčioniškos bjaurasties, „intelektualumo“, profesionaliosios ir komercializuotos kultūros, išvalykite pasaulį, pilną mirusio meno, imitaci-

jų, dirbtinio meno, abstraktaus meno, iliuzionistinio meno, matematinio meno, išvalykite pasaulį, pilną „europietiško“, skatinkite gyvąjį meną, antimena, skatinkite nemeningą realybę, kuri aprėptų visus žmones – ne tik kritikus, diletantus ir profesionalus...“

Vilniaus „Vartų“ galerija pakvietė į parodą „humor – rumor – clamor“ (liet. humoras, paskalos, šurmulys) iš Fluxus Archivio Conz kolekcijos Berlyne. Ją italų kolekcininkas, leidėjas ir fotografas Francesco Conz (1935–2010) rinko daugiau nei keturis dešimtmečius. Paroda galerijoje „Vartai“ apjungė melancholiją, ironiją ir humorą, sukurtą nemažo būrio menininkų, tarp jų ir jau minėto Fluxus įkūrėjo laikomo J. Mačiūno.

Pasak parodos rengėjų, Francesco Conz buvo neįprastas kolekcininkas. Jis išleido daugiau nei 500 leidinių ir tapo vienu svarbiausių meno leidėjų paskutiniuose XX a. dešimtmečiuose. Nors pats menininku nebuvo, jis siekė, kad kolekcionavimas ir leidyba būtų suprantami kaip jo paties kūrybinė praktika. Jo kolekciją sudaro apie 20 000 kūrinių, tarp jų – 68 preparuoti pianinai ir fortepijonai, tūkstančiai tapybos darbų, piešinių, fotografijų, skulptūrų ir knygų, sukurtų menininkų iš viso pasaulio. Tam tikra prasme Francesco Conz buvo savo kolekcijos dalis; jis pats buvo Fluxus – nuolat judantis, nuolat kelyje.

„Šiandien muziejai visame pasaulyje rengia didesnes Fluxus retrospektyvas ir nors tai turėjo būti judėjimas, kaip ašotis savyje talpinantis pasaulį, ši meno forma turėjo skliti visuomenėje, tačiau judėjimu netapo, nes niekas nenorėjo paklusti Mačiūno „programai“. Nepaisant to, viso pasaulio „fluxistai“ buvo sujungti bendros mąstysenos – ribas peržengiančio intermedialaus meno. Poezija ir muzika, rašymas ir garsas yra Fluxus meno ištakos pasauliui, kuris vieną dieną galbūt nušvis taip, jog pats menas jame taps nebereikalingas. Šis momentas dar neatėjo, tačiau kaip Mačiūno socialinė utopija ir kaip žmogiška būtinybė, ši aspiracija turi būti išlaikyta, ir kartu su kūrėjais galima sakyti: Fluxus dar net neprasidėjo“, – teigiama šios parodos pristatyme.

Fluxus dvasia sklando ir gero J. Mačiūno bičiulio Jono Meko vizualiųjų menų centre Užupyje. Čia seneniai lankytojus pakvietė paroda „Modestas Saukaitis: tarp aukso dulkių ir Fluxus“. Ji vadinama šviesaus atminimo paroda, atverianti dalelę šio menininko kūrybos.

Anot poetės, humanitarinių mokslų daktarės ir šios parodos konsultantės Aušros Kaziliūnaitės, menininko, restauratoriaus ir interjerų kūrėjo Modesto Saukaičio (1967-2024) darbuose susitinka praeities meno pasauliui būdingos priemonės bei šiuolaikiniai raiškos būdai. „Šie kontrastai menininko darbams suteikia išskirtinį efektą. Ypatingo dėmesio nusipelnė Modesto Saukaičio įvaldyta verre églomisé technika, senovinis meistriškumo bei skrupulingumo reikalaujantis tapybos būdas,

kai ant galinio stiklo paviršiaus teptuku sluoksniuais tepamas baltasis auksas.

Tarp šia technika atliktų menininko darbų galime paminėti tokius brandžiajam kūrybos laikotarpiui priklausančius kūrinius, kaip parodai iš Vilniaus universiteto bibliotekos pasiskolintas Pasaulio tautų teisuolės, bibliotekininkės, per karą gelbėjusios žydus Onos Šimaitės portretas, bei 2023 m. „Šofar“ galerijoje surengtoje personalinėje parodoje pristatytas darbų ciklas, kurį įkvėpė Abraomo Suckeverio poezija“, – teigia ji, pridurda-

ma, kad jo darbų esama privačiose kolekcijose Italijoje, Prancūzijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Lenkijoje, Vokietijoje bei Lietuvoje.

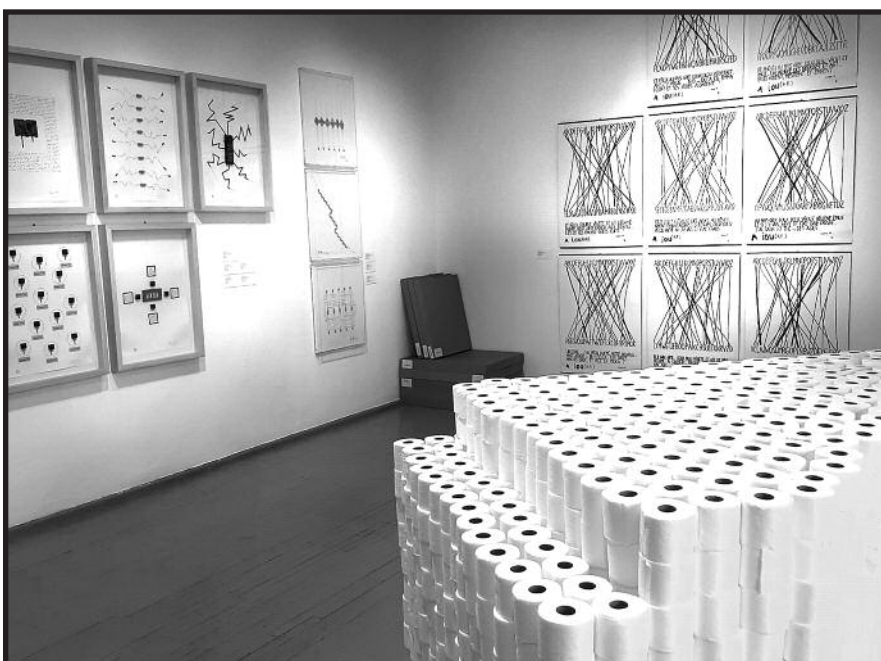
Pasak minėtos autorės, būtent M. Saukaitis buvo pirmasis, supažindinęs lietuvių kultūros bendruomenę su Fluxus judėjimu, kuriuo susidomėjo dešimtajame dešimtmetyje gyvendamas Vokietijoje. Tuomet grįžęs į Lietuvą M. Saukaitis drauge su dabartiniu Jono Meko vizualiųjų menų centro direktoriumi Gintaru Sodeika 1992 m. Moksleivių rūmuose

organizavo pirmąją Lietuvoje įvykusią Fluxus parodą, inicijavo šios parodos metu vykusius *happenings* „Kūrybinio kelio mentoriais Modestas Saukaitis įvardindavo savo mokytoją garsią lietuvių avangardistę Mariją Teresę Rožanskaitę bei lietuvių kilmės lenkų dailininką Andžejų Strumilo. Pastarasis jaunuoliui baigus mokyklą parašė rekomendaciją studijuoti menus Lenkijoje. Deja, dėl šeimos finansinės situacijos šios galimybės teko atsisakyti. Pasikeitus gyvenimo aplinkybėms, M. Saukaitis restauratoriaus amato mokėsi Bonoje, o vėliau meistriškumo sėmėsi iš vietinių meistrų Ravenoje, Venecijoje ir kt. Gyvendamas Jungtinėse Amerikos Valstijose, praleido tryliką metų kurdamas interjerus užsakovų namams, vėliau šį užsiėmimą tęsė grįžęs į Lietuvą. Tarp įvairiose šalyse įrengtų interjerų esama ir restoranų, parduotuvių, grožio salonas“, – teigia A. Kaziliūnaitė.

Jau mokslų metais Modestas Saukaitis drauge su kolegomis restauravo Bonoje esančią bažnyčią. Vėliau jam teko atlikti darbus įvairiose bažnyčiose užsienyje bei Lietuvoje. Viena iš paskutiniųjų jo darbo vietų buvo Vilniuje esanti Šv. Onos bažnyčia.

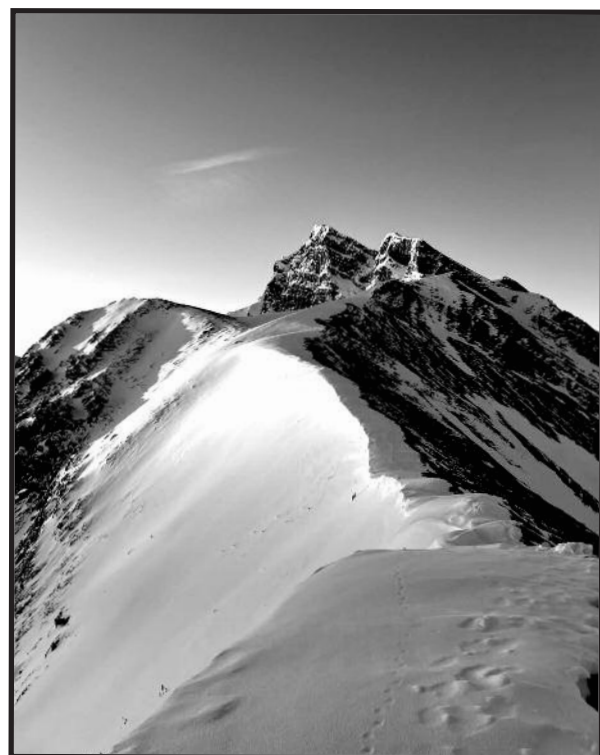
Paroda „Modestas Saukaitis: tarp aukso dulkių ir Fluxus“ Jono Meko vizualiųjų menų centre Vilniuje veiks iki gegužės 23 dienų.

Kelionės į Ha Ling viršukalnę fragmentai.

I.M. Mendeikaitės nuotraukos

Lažybos, tapusios legenda – Ha Ling viršukalnė

Ieva Marija Mendeikaitė

Prieš keletą dienų nusprendžiau tapti tikra (o gal tiksliau – tikresne) Canmore miestelio gyventoja ir užkopti į vieną iš garsiausių miestelio kalno viršūnių – Ha Ling.

Sakoma, kad jeigu užkopsi į šią ir dar tris kitas (Lady McDonald, Grotto, East End of Mount Rundle) miestelio kalnų viršūnes, galėsi save vadinti tikru kanmoreiečiu. Kodėl būtent Ha Ling viršukalnė yra tokia ypatinga ir verta dėmesio, tuoj papasakosiu.

Visų pirma, šios viršūnės istorija yra ne tik apie tai, kad užkopus į jos viršū galima matyti visą Canmore miestelį iš vieno aukščiausio įmanomo taško, tačiau tuo pačiu ši viršukalnė pasakoja apie miestelio žmones, miestelio istoriją ir net neseniai čia įvykusius socialinius pokyčius.

Ha Ling viršukalnė - apie 2407 metrų aukščio kalnas, stūksantis Kanados uoliniuose kalnuose, iškilęs virš viso Canmore miestelio, todėl yra nesunkiai pastebimas visų miestelėnų ir svečių, o dėl savo didingumo ir mistiškumo tapęs ir savotišku miestelio simboliu. Ši viršūnė ypatinga tuo, kad ją supa išpūdingi vaizdai, matyti visas Bow upės slėnis, ežerai ir daugybė kitų kalnų, supančių vietines žemes.

Tai itin populiarus žygis, galbūt netgi vienas pačių lankomiausių maršrutų visame regione, kadangi šis žygis yra apie dešimt minučių kelio mašina nuo Canmore miesto centro. Nors aš pati šį kalną įveikiau ganėtinai nesunkiai, tikiu, kad tiems, kurie į Kanados kalnus atvyko neseniai, prireiktų laiko priprasti prie šio kalno aukščio ir neskubėti.

Tačiau nepaisant to, kad šis kalnas ir žygis į jį yra itin populiarus, nedaug žmonių žino pačią viršukalnės vardo atsiradimo istoriją. Ši istorija prasidėjo ganėtinai seniai, 1896 m., kai kinų kilmės darbininkas Ha Ling (prieš tai dirbęs virėju šalia miestelio geležinkelio) nusprendė susilažinti su savo draugais, jog užlips į šio kalno viršūnę ir grįš mažiau nei per dešimt valandų.

Šias lažybas Ha Ling laimėjo, nes įveikė viršūnę per penkias su puse valandos ir net spėjo grįžti namo pavalgyti pietų. Tam, kad įrodytų, jog tikrai pasiekė kalno viršūnę, joje jis paliko vėliavą. Vis dėlto vietiniai miestelio žmonės buvo skeptiškai nusiteikę ir nepatikėjo Ha Ling istorija, todėl Ha Ling turėjo juos nusiųsti į kalno viršūnę, kurioje buvo palikęs savo vėliavą ir tik šiems gyventojams ją išvydus, jis galėjo save oficialiai vadinti ir pripažinti šios viršūnės užkariautoju.

Negana to, kad kiti žmonės nepradėtų abejoti jo istorija, Ha Ling nusprendė palikti kalno viršūnėje

daug didesnę vėliavą, kurią miestelėnai matytų iš daug toliau ir lengviau patikėtų darbininko pasakojama istorija. Kadangi po šios gerokai didesnės vėliavos išmeigimo istorijos miestelėnams nebeliko jokių abejonių, kad Ha Ling pirmasis įkopė į šio kalno viršūnę, ji buvo pradėta vadinti ir iki šiol yra va-

dinama jo garbei. Kol Ha Ling nebuvo užkariavęs šios viršūnės, kalną vietiniai vadino „bičių avilio“ vardu, o kiek vėliau, kai H. Ling įkopė į šį kalną, kai kurie vietiniai pradėjo vadinti viršūnę „kino viršūnę“.

Pastarasis pavadinimas neprigijo, kadangi toks viršūnės apibūdinimas, nors ir buvo priimtinas tais laikais, šiais laikais laikomas įžeidžiančiu ir nebe naudojamas. Įdomu ir tai, kad kai kurie istorikai paminė, jog šio žygio legenda nėra tik paprasta istorija, ji laikoma savotišku žygdarbiu.

Taip manoma todėl, kad kinų darbininkai, tuo metu dirbę Kanadoje, būdavo itin smarkiai diskriminuojami ir toks Ha Ling žygis galėtų būti suprantamas ne tik kaip lažybos, tačiau ir kaip būdas įrodyti savo vertę visuomenėje.

Nagrinėjant istorinį vietos kontekstą, įdomu ir tai, kad būtent XIX a. pabaigoje Canmore miesteliui pradėjus statyti geležinkelį kartu su šiomis statybomis bei miesto plėtra į vietovę atvyko daugybė kinų darbininkų, kurie ir buvo daugiausiai prie geležinkelio plėtros prisidėję žmonės, atlikę pačias sudėtingiausias ir pavojingiausias statybų užduotis.

Nors iš tikrųjų oficialių dokumentų ir įrodymų apie šių lažybų įvykį nėra, kadangi pasakojimas buvo perduodamas žodžiu, yra pagrindas jomis tikėti, mat tuo metu tokios lažybos buvo itin populiaros; egzistuoja nemažai įrašų apie kinų darbininkus vietiniuose regionuose, o vietiniai miestelio senbuviai šią istoriją vis dar pasakojo XX a. pr.

Įdomu ir tai, kad nors ir šis kalnas vietinių čiabuvių (Stoney Nakoda) buvo žinomas jau tūkstančius metų ir turėjo savo pavadinimą bei kultūrinę reikšmę vietiniame kontekste (čiabuviai šį kalną laikė dvasine vieta, o jį supančią teritoriją naudojo medžioklei ir judėjimui per slėnį) vien tik tai, kad Ha

Ling įkopė į šį kalną neturėdamas jokių pramintų takų, specialios įrangos ar žemėlapių bei kopė per tankius miškus ir uolas rizikuodamas savo gyvybe, jis į kalną užkopė daug greičiau nei kai kurie miestelio turistai užkopia šiandien turėdami visiškai kitokias galimybes.

Instinktyvumas, ambicija ir motyvacija - priežastys, kodėl šiandien šis kalnas yra žinomas būtent kaip Ha Ling viršūnė ir yra vienas ikoniškiausių žygių visoje Kanadoje bei itin populiarus fotografų ir alpinistų vieta. Kai kurie vietiniai sako, kad būtent šis žygis yra vienas iš „privalomų“ veiklų atvykus į Canmore.

Todėl apibendrinus galima teigti, kad Ha Ling viršukalnė yra ne tik gražus kalnas, tačiau ir svarbus istorinis simbolis, siejamas su tikru žmogumi ir jo neįtikėtinu, ambicingu ir istoriškai svarbiu sprendimu

užkopti į vieną aukščiausių Bow upės slėnio viršukalnių. Būtent šis žygis atspindi tikrą Kanados istoriją, jos imigrantus, kultūrinius bei socialinius visuomenės pokyčius.

Šiandien šis kalnas gerokai pertvarkytas ir pritaikytas visiems norintiems į jį užkopti savomis jėgomis. Čia įrengti nauji takai, pastatyti laiptai stačiausiose kalno vietose, pagerintas bendras tako saugumas. Tačiau kad ir kokios sąlygos buvo, yra ir dar bus, šis kalnas tikrai vertas visų pagyrų ir populiarumo - tokio gražaus saulėtekio jau seniai nebuvau mačiusi.

DUOBKASYS

Atkelta iš 3 psl.–

Kas numirė, jei ne paslaptis? – mandagiai krenkstelėjęs Leikus mostelėjo į duobę.

Tasai „Kas numirė?“ visada turi kažin kokios nenusakomos galios, magiška suartina pašnekovus, akimirksniu paverčia juos mažais sukalbininkais prieš dantis iššiepusi mirties monstrą. Neilgam, tik toms kelioms pokalbio minutėms tarp klausimo ir atsakymo, kurios tampa neįkainojamai brangios.

– Iš kur man žinoti, žmogau! – duobkasys numetė nuorūką į šalį ir vikriai išoko į duobę, kad išmestų kelis kastuvus žemių. – Žinok, net neklausiu. Koks skirtumas, kai kastuvu darbuojies!

Tiesa, jokie, atsisveikindamas pagalvojo Leikus, vis dėlto jausdamasis šiek tiek išmuštas iš vėžių tokios atsainios ir tiesmukiškos duobkasio reakcijos.

Dar kiek pamindžiukavo prie šviežiai supilto kapo – veikiau dėl akių, o ne iš didelio noro. Linktelėjęs arčiau apžiūrėjo nuleipusius baltų ir geltonų rožių žiedus, kuriuos taip dosniai sunešė atėjusieji į šermentis ir į laidotuves, – jie buvo suvytę ir negyvi, šiukšlės, tikros šiukšlės. Žvakės buvo sudegusios. Dar pora dienų, ir šviežiai supiltas kauburėlis bus tikras šiukšlynas. Reikės vėl ateiti, viską nurinkti ir išmesti.

Kai sugrįžo namo, buvo jau beveik pietūs. Šio bei to užkando. Netrukus turėjo aplankyti dukros. Vis dėlto nusprendė palikti ir stalą dengiančią susidėmėjusią staltiesę svetainėje, ir kryželiu siuvinėtą paveikslą, nors jis jam niekad nepatiko. Dar ne laikas.

Ižengusios vidun dukros sutrikusios dairėsi po namus, tarsi bandydamos įspėti – ar kas nors juose pasikeitę. Segiojo akimis daiktus ir baldus – jie visi buvo savo vietose. O ar ne taip turėtų būti? Argi jos tikėjosi išvysti ką nors kito, naujo? Mirtis, deja, net arimojo mirtis, nepajudina nė daiktelio iš savo vietos, nors atrodo, kad turėtų sugriūti visas pasaulis. Peleninė, žvakidės, pora paveikslų ir stalinė lempa – net jos gaubtas truputį kryptelėjęs, kaip visada. Nieko neįprasto. Atsidususios dukros susėdo ant sofos. Jos ir jis – jie visi jautėsi mažumėlę keistai. Tai buvo pirmas kartas po laidotuvių, kai jie susitiko.

– Tėtuk, atvežiau tau pyrago, – staiga pakilo vyresnioji, Karolina. – Pati iškepiu. Dar širyt.

Ji nuėjo į virtuvę ir ilgai ten užtruko, nors gerai žinojo, kur visas padėta. Puodeliai arbatai ir visa kita. Judesiai ir garsai, sklindantys iš virtuvės, atrodė atsargūs ir prislopinti, tarsi ji būtų bijojusi per neapdairumą išmesti iš rankų šaukštelį ar išpilti cukrų.

– Tėte, juk tu nepradėjai rūkyti namuose? – tarstelėjo jaunesnioji, Brigita, čia pat ant stalo pastebėjusi peleninę.

Jis išsigynė. Tada užkliuvo jo marškiniai – vieni ir kiti, karantys ant fotelio atlošo.

– Nešvarius drabužius laikyk skalbimo mašinoje, – mokė jį mažėlė. – Turėsi išmokti tvarkytis. Mes padėsime...

Ji buvo visai kaip motina. Tokia panaši. Nuo pat mažų dienų tokia buvo. Leikus atsiduso supratęs, kad niekad taip ir nepavyks pasprukti. Jį laikė –

it pelė naguose – kraupi šio gyvenimo būtis, jis jautė jos kiaurai veriantį žvilgsnį. Dukters žvilgsnis sustojo prie motinos nuotraukos ovaliame rėmyje. Ji pakilo nuo sofos, žengė prie komodos ir paėmė ją į rankas.

– Kai mama buvo gyva... – įėjusi Karolina ėmė kramtyti lūpas.

– Mama buvo žmogus... – pritarė jai Brigita.

Žmogų – ją – Leikui iš tiesų priminė kitkas ir labiausiai tai, ko jis nebūtų galėjęs nusakyti kokiais nors žodžiais. Tai kažin kokia mįslė, jis taip ir liks amžiams jos neįminęs. Štai kad ir vienas toks pokalbis.

– Norėčiau ko nors šalto, gaivaus, – kartą paprašė ji vos jam ižengus į miegamąjį. – Gal jogurto.

Jis atnešė iš šaldytuvo jogurto su vyšniomis ir padavė jai. Žiūrėjo, kaip ji valgo, stovėjo šalia, galėjo dar ko prireikti. Tą netinkamą minutę iš kažkur atsirado ir ėmė suktis įkyri kaip musė mintis: kas jis yra jai ir kas ji jam tokia – negalėjo apie tai negalvoti, tai buvo stipriau už jį. Kas gi apskritai, kai pagalvoji, yra dviejų žmonių santuoka? Kaip pavadinti tuos kartu nugyventus metus? Žmona pagavo jo žvilgsnį, jis išsiblaškęs kostelėjo ir ji karčiai šyptelėjo. Virpančia ranka padėjo pusiau nuvalgytą jogurtą indelį šalimais ant tualetinio staliuko.

– Klausyk, mudu vis dėlto nugyvenom ne tokį jau ir blogą gyvenimą...

Leikus krūptelėjo ir baisiausiai išsigando. Kaipgi jis taip išsidavė! Ir – nereikia, oi nereikia apie tai prabilti, tik ne apie tai! Tokie žodžiai jau patys savaime yra tikroji pabaiga, ne kas kita kaip karsto dangtis, su trenksmu smogia į pakaušį. Be to, tokiu atveju niekada nežinau, ar požiūriai gali sutapti. Ne, iš savo pusės jis nieko netrokšta pridurti, gink Dieve, nieko visiškai, tik šiaip sau taip pagalvojo, visiškai tarp kitko, ta nelaboji mintis jį užklupo greičiau iš kažin kokios bendros visiems žmonėms patirties.

– O dabar... taip nutinka, kad išeinu pirma...

– Na, na...

– Didelio čia daikto. Atgyvenau savo ir išeinu. Kiekvienam savo, kiekvienam...

Čia ji nutilo kažin ką svarstydamas ir akimis tyrinėdamas jo veidą. Bet daugiau nieko taip ir nepasakė, neprabilo. Ji buvo protinga moteris. Tikrai protinga. Jis tai žinojo ir net jautė jai už tai dėkingumą. Niekada nešnekėjo ko nereikia, ką ir taip žmogus gali suprasti. Arba ko žmogui nereikia žinoti. Bet tą kartą jiems kalbant jis pajuto, kad viskas, ji tartum palūžo, jos žvilgsnis buvo toks keistas – lyg ko maldavo, lyg laukė iš jo kokio lemtingo žodžio ar gesto. Tarytum nuo to kažko būtų priklausęs jos gyvenimas – tiek, kiek jo dar buvo likę. O jis nežinojo nei ką sakyti, nei ką daryti. Tokios akimirkos, kad jas kur, visada pačios kebliausios. Galų gale, neišmanydamas, kaip suktis, tik paplekšnojė jai per ranką:

– Na, na...

Tada ji nusigrėžė, kad paslėptų nuo jo veidą, ir skaudžiai pravirko. Jis suprato, kad ir vėl prakišo. Kartais ji iš jo kažko reikalavė, ir jis niekaip neįstengdavo suprasti, ko, ir dėl to susinervindavo. Ji visada jam buvo kaip kryžiažodis ar sudoku, kokių mėgdavo spręsti laisvalaikio, dažniausiai savaitgaliais. Apimdavo džiugesys ir gilus pasitenkinimas radus reikiamą žodį, visa mįslė tartum išsirišdavo, išnykdavo, o toliau viskas, atrodo, beregint susidėliodavo į savas vietas. Ji gi buvo pernelyg sudėtingas jo gyvenimo

kryžiažodis, kuriam atrakinti jis niekaip nerado tinkamo žodžio. Dėl to kildavo tik apmaudas ir susierzinimas. Negerai gyventi su tokiais jausmais.

Ir vis dėlto – ką ji turėjo galvoje tą kartą sakydama „kiekvienam savo“? Balse skambėjo skaudus pralaimėjimas ir susitaikymas, ir pergalė.

Dabar nuotraukoje ji iš tiesų atrodė labai graži ir šypsojosi kaip gyva. Nepriekaištingai sutvarkyti plaukai, balti dantys. Visada labai prisiziūrėjo. Pirmą kartą jis pajuto gnybtelint pavėdą – jai, mirusiai, visiškai beprotybė! Ne dėl jos grožio, visai dėl kitko – toje nuotraukoje ji šypsojosi taip, lyg būtų nugalėjusi kažką nenugalimo, įveikusi neįveikiamą antgamtinę jėgą. Ji triumfavo. Staiga jam toptelėjo, kad viskas veltui: ir žvejyba, ir tos visos žuvis, taip pat ir gėlės, taip nudžiuginusios ryte, ir šis pavasaris, ir viskas apskritai. Ir pasijuto toks bejėgis ir nelaimingas, skirtingai nei toji, nuotraukoje.

Dukroms pagaliau išvažiavus jis pajuto palengvėjimą. Veikti daugiau nieko neketino – diena buvo ilga ir keista, pilna žmonių ir įvykių. Vakarop Leikui toptelėjo nueiti į aludę. Jam reikėjo prasiblaškyti. Savaitės vidurys, tad žmonių neturėtų būti daug. Be to, aludė buvo visai čia pat, kitapus gatvės.

Jis greitai susiruošė. Eidamas pro duris staiga sustojo ir atsigrėžė, lyg būtų pajutęs įremtą į nugarą žvilgsnį. Net kambario tamsoje gerai matė tą šypseną. Piktai murmėdamas užrakino duris. Išėjęs laukan dirstelėjo į namo sieną. Ryte toje vietoje gulėjo sudraskyta maita, ar ji vis dar ten? Bet siautė jau nemenka prieblanda, tad Leikus nežiūrėjo nieko, vien tamsų namo profilį.

Perbrido gatvę kaip kokią dykvietę – nesimatė jokio žmogaus. Palenkęs rankeną išmuko vidun – buvo šilta ir tvanku, grojo muzika. Trenkė alumi. Įsitaisė atokiai kamputyje prie sienos, niekam nenorėjo užkliūti.

Visokios mintys ir rūpesčiai nepaleido jo galvos. Netrukus reikės užsakyti paminklą vietinėse dirbtuvėse. Kol jį pastatys, ateis ir vasara. Senas alyvas aplink namą reikia iškirsti ir išvežti. Ir pagaliau iškraustyti sandė-

liuką – gyvas velnias ten visko, tik vietą užima, jame jis galės laikyti savo meškeres, spinningus ir visa kita. Ak, pagaliau galės žvejoti nepaisydamas valandų, kad ir visą amžinybę!

– Sveikas, žmogau! – staiga išgirdo jis balsą ir pajuto, kaip kažkas niūktelėjo petimi. – Kaip gyvas?

Leikus jį pažino – tai buvo tas pats duobkasys. Jis ėmė tapšnoti jam per petį lyg būtų senas pažįstamas, neramiai kraipydamas galvą ir be paliovos mostaguodamas rankomis šen ir ten, be jokio tikslo. Leikus išiziūrėjo į jo judesius ir jie jam kažką priminė, pasirodė kažkokie atpažįstami – tik nesumojo, iš kur. Štai: jis ir vėl ištempė kaklą dairydamsis aplink, lyg draugo ar kokio pažįstamo. Ir rankomis it čiuptuvais maišė orą, alkūnėmis brėždamas aštrius kampus. Kaip gyvas? Neįtikėtina, bet nuo alaus Leikui ėmė džiūti burna ir lyg padūkusi kalė širdis, su skausmu plėsdamasi iš krūtinės. Kas, jei dabar pat jį ims ir ištiks mirtis? O kodėl gi ne čia, aludėje, kur tvanku ir priešais kaip ant dviejų kojų pasistojęs didžiulis vabalas dūluoja tasai duobkasys. Kaip gyvas? Merkiamas juntamai dvokaus prakaito Leikus išsprūdo iš už stalo, vargais negalais nusigavo link durų ir nedvejodamas nėrė laukan.

– Ei!

Iš karto niurktelėjo į juodą tamsos tunelį. Pasileido juo paknopstomis, šiek tiek kliūdamas, apie nieką negalvodamas, neatsigrėždamas. Ginė tik vienas vienintelis, pats stipriausias instinktas – kaip niekada anksčiau gyvenime. Gatvės ir visi užkampiai buvo gerai pažįstami, dėl to jis neklydo, kur pasukti, buvo lengva orientuotis net tamsoje. Sau už nugaros girdėjo žingsnius. Vis dėlto kartą grįžtelėjo per petį, kad tuo įsitikintų – cigaretės nuodėguliukas žibėjo kaip švieselė tamsaus tunelio gale.

Duobkasys atkakliai sekė jam iš paskos. Leikus paspartino žingsnius, kad greičiau pasuktų už kampo, ir pagaliau su palengvėjimu atsikvėpė, ryškiai gatvės žibinto šviesai pasiliejus jam ant galvos. Visai prie pat kojų kažkas tyliai cypatelėjo – lyg pelė, o gal jam pasigirdo

Svarbiausioji diena

Atkelta iš 5 psl.

Šiuose knygų, originalių paveikslų ir kažkokio sunkiai nusakomo jaukumo pilnuose namuose vėl pabuvojau po gero mėnesio – birželio vienuoliktają. Tuomet su Monsinjoru turėjome daugiau laiko išsišnekėti, drauge ir priešpiečius pavalgėme. Prisiminė K. Vasiliauskas ir tuos metus, kai teko kankintis ant narų, o dovanodamas Antano Drilingos knyga „Monsinjoras“ žaismingai užrašė: „Gerb. p. Leonui prisiminimui dienos, kuomet Jūs buvote užėjęs pas vieną „ypatingai pavojingą nusikaltėlį“. O žinodamas, kad netrukus susitiksiu su Mykolu Sluckiu, pastebėjo: „Geras žmogus.“ Paskui kažkodėl rusiškai pasakė: „Priviet pieriedavaj.“

Drauge buvome dar vieną svarbią dieną – 1999 metų birželio 17-ją, kai būreliui jaunų žmonių, tarp jų ir sūnui Mindaugui, Šv. Jonų bažnyčioje buvo įteikti žurnalistikos magistrų diplomai. Tąkart Monsinjoras atrodė kiek kitoks nei paprastai, – pastebimai pa-

vargęs, labiau nei bet kada susimąstęs, netgi be tradicinės šypsenos. Greičiausiai jį kamavo jau prasidėjusios sunkios ligos skausmai. Laukdamas iškilnių atsisėdome šalia. Pamenu, Monsinjoras nemažai kalbėjo apie žurnalisto atsakomybę, akcentavo toleranciją, minėjo pavardes tų, kurių plunksnai yra neabejingas. Žinoma, toji šneka, kaip visada, buvo vasiliauskiška – gyva, žmoniška, nevaldiška. Ne, oficialiai prieš susirinkusius jis nekalbėjo, o ir niekas šito nepaprašė. Jam tiesiog norėjosi pabūti šalia ką tik Vilniaus universitete studijas baigusiu idomių žmonių.

Daug kas K. Vasiliauską palygina su Juozu Tumū-Vaižgantu. Žinoma, yra nemažai panašumų. Bet ar reikia tokio lyginimo? K. Vasiliauskas buvo savimi, kito tokio nebuvo ir nebus. Ir jo gyvenimas, dvasinės nuostatos, likimas – vienintelis, nepakartojamas. Tačiau labai norėtusi, kad ir šis, dvidešimt pirmasis amžius, Lietuvai dovanotų savo Tumą-Vasiliauską. Nes šalia tokių asmenybių net nedoriausi tampa geresni. Kuo ne gyvasis angelas sargas?

Nesyk pagalvoju: sudėtingiausiomis akimirkomis Monsinjoras buvo šalia. Toli ir tuo pačiu metu drauge. Be abejo, ir pačią skaudžiausią akimirką. Tai ir išgelbėjo.